

VI. ÖZET VE SONUÇ

Bu araştırmada lise son sınıf öğrencilerinin, öğretmenlerin, eğitim fakültelerinde okuyan öğretmen adaylarının ve öğretmen yetiştiren kurumlarda çalışan öğretim elemanlarının öğretmen yetiştirme konusuyla ilgili görüşleri değerlendirilmiştir. Araştırmada, 1.328 öğrenciye, 2.0' l öğretmene, 995 öğretmen adayına ve 314 öğretim elemanına anket uygulanmıştır. Araştırma bulgularının özetine ve kimi yorumlara aşağıdaki bölümlerde yer verilmektedir.

Özet ve Yorumlar

Öğretmenlerin, öğretmen adaylarının ve öğretim elemanlarının çoğunluğunun yakın akrabaları içinde öğretmen olan akrabaları vardır. Sahil ve iç Anadolu kentlerinde lise bitirmiş öğretmenlerle öğretim elemanları, ya bu yörede ya da birinci derecedeki kentlerde yüksek öğrenime devam ederken; bu kentlerde lise okumuş öğretmen adaylarının bir bölümünün doğu ve güneydoğuda bulunan yükseköğretim kurumlarına devam ettikleri görülmektedir. 1. derecede gelişmiş kentlerdeki yükseköğrenim kurumlarında okumak, herhalde giderek güçleşmektedir.

Lise öğrencilerinin üçte biri bugün için öğretmen olmayı düşünmezken aynı oranda öğretmenliği düşünenler de vardır. Öğrencilerin yüzde 48'i ilk üç tercihlerini öğretmenlik «ılanında yapacaklarını belirtirken, öğretmen adaylarının yüzde 57'si ilk üç tercih olarak öğretmenliği seçmişlerdir.

Öğrencilerin yüzde 44'ünün özel dershaneye giderek ÖSS'ye hazırlanırken, öğretmenlerin yüzde 36'sı ve öğretmen adaylarının ise yüzde 68'i özel dersanelere giderek sınava hazırlanmıştır. Yükseköğretimin kapısı, anlaşılan, dersanelerle aralanmaktadır.

Öğretmenlerin yüzde 61'i ve öğretim elemanlarının yüzde 51'i öğretmen yetiştiren bir okul mezunudur; yanıtla ra göre, öğretmenlik sertifikası olmayan öğretmenler (%6) ve öğretim elemanları (%28) vardır. Hizmetiçi eğilime hiç katılmamış öğretmenler yüzde 22'yi, bu tür eğitime katılıp da yararını göremeyenler de yüzde 36'yı bulmaktadır. Bu soruya yanıt vermeyenlerin önemli bir bölümünün de sertifikasız olduğu sanılmaktadır.

Öğretim elemanları içinde, haftada 10 saatten fazla ders verenler yüzde 72'yi ve araştırmaya zaman ayıranlar ise yüzde 37'yi; 6 ve daha fazla makalesi olanlar yüzde 15'i; konuşmacı olarak ya (ki bildiri sunarak birden çok yurt içi bilimsel toplantılara katılanlar yüzde 62'yi ve yurt dışındaki toplantılara katılanlar ise yüzde 19'u bulmaktadır. Bu kadar ders yüküyle uğraşan insanların diğer akademik etkinliklere zaman ayırması kolay değildir. Bu durum, eğitim iakültelerinin daha çok öğretim elemanına gereksinim duyduğunu ve YÖK'iin bu sorunun çözümine ilişkin ne yaptığının sorgulanması gerektiğini göstermektedir.

Lise Öğrencilerinin Değerlendirmeleri

Öğrencilerin yüzde 55'inin ödülünden çok ceza kullandığını ve yüzde 48'inin de öğrenciler arasında ayırım yapıldığını düşünmesi yanında öğretmenlerin değerlendirmesiyle ilgili konularda yüzde 30'lar dolayında olumsuz değerlendirmeler yapmaları, öğretmen ve eğilim sistemi açısından gerçek bir uyarı niteliğindedir.

İyi Öğretmen. Öğrencilerin, iyi bir öğretmende olması gereken niteliklerin- başında öğretmenlerin öğrencilere karşı (öğrencileri sevip sayması, öğrenciler arasında ayırım yapmaması, onlarla iyi iletişim kurması ve sorunlarıyla ilgilenmesi, anlayışlı ve cana yakın olması gibi) olumlu tulum sahibi ve (eleştiriye ve yeniliklere açık, topluma ve öğrenciye örnek olması, sabırlı, güler yü/lü ve hoşgörülü olması gibi) olumlu kişilik özelliklerine sahip olmalarını istemeleri, dikkat çekicidir. Öğrencilerin bu nitelikleri başla sıralamaları, ya öğretmenlikte bu tür tulum ve davranışları öğretmenlerin mesleki bilgi becerilerinden (alan bilgisi, ciers anlatımı yöntem-teknik bilgi ve becerisi v.b.) daha önemli olarak gördüklerini, ya da kendi öğretmenlerinde btı Kir olumlu lılıım ve davranışları göremedikleri için bunları vurgulama gereksinimi duydukları biçiminde yorumlanabilir.

Okul Ortamı. Lise öğrencileri, okul ortamını yeterince paylaşımcı ve destekleyici, ö/güveni arlınc ı, sosyal ve kültürel açıdan zenginleştirici, bakımlı ve güzel, zihinsel ve düşünsel açıdan gelişmelerini sağlayıcı bulmamakla; okulların baskıcı ve yaptırımcı olduğunu ve onlara değerli birer insan olduklarını duyumsatmadıklarını belirtmektedirler. Bu durum de) eğitim sistemimiz ve okullarda çalışanlar açısından düşündürücü bir durumdur.

Mesleğin Çekiciliği. Öğrenciler genelde öğretmenlik mesleğini hala kutsal (%87) ve saygı değer (%75) bulsalar (L), öğretmenlik mesleğinin daha çekici hale gelmesi için öncelikle öğretmenlik mesleğinin yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi (%.59), mesleğin saygınlığının artırılmasını ve topluma öneminin anlatılması (%1(>); öğretmenlerin öğrencilerine karşı olumlu tulumla sahip olması C/ol 5); öğretmenlerin yaptıkları mesleği öğrenciye¹ sevdirecek mesleki yeterlilikle olması l%15); öğretmenlerin olumlu kişilik ö/elliklerine sahip olması (%4) gerektiğini belirtmeleri de anlamlıdır. Bu durum, öğrencilerin öğretmenlerin bu gün var olan sorunlarından yakından haberdar olduklarını göstermektedir. Bir başka açıdan da, bu mesleğin nitelikli ve istekli öğrenciler tarafından seçilmesi için ilgili ve yetkililerin neler yapması gerektiğinin ipuçlarını vermektir. Öğrenciler bu görüşleri ile, mesleğin daha çekici hale gelmesi için, öğretmenlere, meslekleri iX.\tn,\ başta kendilerinin ivi birer rol modeli olmaları için bir misyon yüklemektedir.

Öğretmen, Öğretmen Adayı ve Öğretim Elemanlarının Görüşleri

Öğretmenlik Eğitiminin Yapılacağı Yer. Öğretmenler, öğretmen adayları ve öğretim elemanlarının çoğunluğu, öğretmenlik eğitimi verilecek yerin eğitim fakülteleri olması gerektiğini düşünmektedir. Eğitim fakültesini tercih nedenleri mesleki bilgi ve beceriyi daha iyi kazandırması (öğretmenler, %14,.'i; öğretmen adayları, %55,7), daha kaliteli eğilim verilmesi (öğretmenler, '.ol 4^,2; öğretmen adayları, %'),8), uygulamalı eğilim yapılması (öğretmenler, %8,.'3; öğretmen adayları, "w,(>), verimli ve yeterli olması (öğretmenler, %14,2), kaliteli öğretmen yetiştirilmesi (öğretmen adayları, %5/)), daha nitelikli olması (öğretim elemanları, %47,2) ve bu kurumların öğretmen yetiştirme amacı taşıması (öğretim elemanları, %12,3) olarak belirtilmiştir. Öğretmenler ve öğretmen adaylarının benzer nedenlerle eğitim fakültelerini tercih etliği, öğretim elemanlarının kurumsal niteliği ve amacı öne çıkardığı görülmektedir.

Uygulamada olmamasına karşın, bu grup içinde, Öğretmen Üniversitesi'nde öğretmen yetiştirilmesini savunanlar da vardır. Onlar d, daha kaliteli eğitim yapılabileceği (öğretmenler, ""i. l 5,2; öğretmen adayları, %13,9), mesleki bilgi ve beceriyi daha etkin kazandırabileceği (öğretmenler, "o 14,2), kurumsal özerkliği olacağı (öğretmenler, %10; öğretim elemanları; %26), mesleğe karşı daha olumlu tutum geliştirebileceği (öğretmenler, %8,8), kaliteli öğretmen yetişeceği (öğrenciler, %1.5,^)), eğitimin daha özenli olacağı (öğretmen adayları, %10,8; öğretim elemanları, %14) ve bu kurumların amacının sadece öğretmen yetiştirme olacağı (öğretim elemanları, %12) gibi benzer nedenlerle Öğretmen Üniversitesi ni tercih etmektedir.

Öğretmenler öğretmenlik eğitiminin verilmesini uygun buldukları kurum olarak üçüncü sırada MEB'e bağlı okulları belirtirken öğretmen adayları tercihlerini fen/edebiyat fakülteleri yönünde yapmışlardır. Bu tercihlerde öğretmenlerin işleri nedeniyle MEB'le yakın olmaları ve belki kendileri benzer bir eğitim almış olmaları, öğretmen adaylarının da alan bilgisi derslerini fen/edebiyat fakültelerinden aldıkları için bir bağ kurdukları düşünülebilir. Öğretim elemanları ise belirli bir üçüncü tercihte bulunmamışlardır.

İnsanların değişik görüş sahibi olmalarını anlamak kolaydır da, üniversitelerde çalışıp, "üniversite" kavramını bilenlerin, öğretmen yetiştirmek için "öğretmen üniversitesi" seçeneğini düşünmeleri, gerçekten ilginçtir. Bu durum, belki de, eğitim fakültelerinin üniversiteler tarafından yeterince benimsenmediğinin bir göstergesidir.

Kurum, Öğretmenlik Özellikleri, Eğitim Alanları ve Başarı Etmenleri. Çalışılan, öğrenim görülen ve yetişilen kurumun değerlendirilmesi konusunda, öğretmen ve öğretim elemanları genellikle benzer düşünmektedir. Bu iki grup mevcut yapıyı "son derece yeterli" görmeseler de öğretmen adaylarından daha yeterli görmektedirler. Üç grubun genel görüşleri dikkate alındığında, eğitim fakültelerinde varolan yapı ve işleyiş istenen düzeyde bir yeterliliğe sahip değildir. Öğretmen adaylarının kurumlarında verilen bilgileri ve geliştirilmekte olan becerileri diğer iki gruptan daha yetersiz olarak nitelendirmelerinin nedeni, fakültelerdeki değişim olabileceği gibi, öğretmen adaylarının edindikleri bilgi ve becerileri henüz uygulama fırsatı bulamamış olmaları da olabilir.

Öğretmenlik için önerilen bir dizi beceri ve bilginin geliştirilmesi konusunda öğretmen ve öğretim elemanları genellikle benzer düşünmekte ve önerilenleri, öğretmen adaylarının değerlendirdiğinden "daha önemli" olduğu şeklinde bir yönelim göstermektedirler.

Öğretmenlik programlarında yer alması önerilen istatistik, uzaktan eğitim, eğitim ekonomisi ve yetişkin eğitimi alanlarına her üç grup da diğer alanlara verdiği önemden daha az önem vermektedir. Ancak öğretim elemanları ve öğretmenler, önerilen alanlara genelde öğretmen adaylarının verdiği daha fazla önem vermektedir. Uygulama deneyimi olan öğretmen ve öğretim elemanları, öğretmenlik programlarında yer alması neredeyse bir standart haline gelmiş ve kritik olan eğitim teknolojisi, öğrenme kuramları, gelişim psikolojisi, ölçme ve değerlendirme, rehberlik ve sınıf yönetimi gibi alanların programlarda yer almasını öğretmen adaylarından daha fazla önemsemektedirler. Sınıf yönetimi alanının öğretmenlik programlarında bir alan olarak yer almasını, öğretmen yetiştiren okullardan mezun olmayan öğretmen ve öğretim elemanları da daha az önemsemektedir. Öğretmenlik alanının klasik derslerine öğretmen adaylarının ve öğretmen yetiştiren okullardan mezun olmayanların yeterince önem vermemesi ya da daha az önem vermesi düşündürücüdür.

Öğretimin başarısında etkili olabilecek etmenlerle ilgili önerilere, üç grubun önem verme derecesinde de öğretmen ve öğretim elemanları benzerlik göstermektedir. Bu iki grup önerilen bir çok etmeni öğretmen adaylarının değerlendirdiğinden daha önemli olarak değerlendirmektedir. Öğretmenler, öğretmenin okul yönetimine katılımı, okulun bulunduğu çevrenin gelir düzeyi, öğretmen sendikalarının etkinliği ve öğretmenlere özgü meslek odasının varlığı konularını, öğretimin başarısı için, diğer iki grubun önemsemediğinden daha fazla önemsemektedir. Uygulama içinde olan (eğitsel sorunları doğrudan ve daha çok yaşayan) öğretmenlerin, çevrenin ekonomik koşulları, yönetime katılım ve örgütlenme konularını öğretimin başarısı için daha gerekli bulduğu görülmektedir.

Öğretmen adaylarının en az bir yabancı dil bilmesini, güzel sanatlar ve müzik eğitimi almasını ve eleştirel düşüncelerinin geliştirilmesini öğretmen yetiştiren kurumlardan mezun olan öğretmen ve

öğretim elemanları daha önemli görmektedir. Bu bulgu, öğretmen yetiştiren okullardan mezun olmayan öğretmen ve öğretim elemanlarının, öğretmen nitelikleriyle ilgili beklentilerinin daha az olduğunu göstermektedir.

Öğretmen Yetiştirmede Ek Görüşler. Öğretmen yetiştirilmesi konusunda, öğretmenler ve öğretmen adayları ilk sıralarda, staj ve uygulama sürelerinin artırılmasını (%13-12), öğretmenlerin ezbere dayalı olmayan, özgür ortamlarda, eleştirel, yaratıcı, araştırmacı, çağdaş ve aydın olarak yetiştirilmesini (%11-12), öğretmenliğe yatkın adayların seçiminde yalnız sınavın değil, görüşme ve yetenek testi gibi diğer seçme yöntemlerinin de uygulanmasını (%9-12) istemektedirler. Öğretim elemanlarını önceliği ise, yetenek sınavı ve görüşme yapılması gibi diğer yöntemlerin uygulanması (%20), öğretmen yetiştirme sisteminde değişiklik yapılması (%12), staj ve uygulamaların süresinin artırılması (%8) yönündedir.

Öğretmen yetiştirmeye ilgili görüşlerin sıralamasında öğretmen ve öğretmen adaylarında paralellik görülürken, bu grupların görüşlerinin sıralaması öğretim elemanlarından farklılık göstermektedir. En çarpıcı farklılık öğretmen ve öğretmen adaylarının ilk sıralarda, öğretmenlerin ezbere dayalı olmayan, özgür ortamlarda, eleştirel, yaratıcı, araştırmacı, çağdaş ve aydın olarak yetiştirilmesi gerekliliğini belirtirken, öğretim elemanlarının bu doğrultuda hiç bir görüş belirtmemeleri dikkat çekmektedir. Öğretmen ve öğretmen adayları bu görüşleriyle bir anlamda eğitim fakültelerindeki eğitim ve öğretime ilişkin eleştirilerini ve isteklerini iletmektedir. Öğretim elemanlarının bu konuya hiçbir şekilde değinmemeleri ise, ya bu konuda kendilerini çok yeterli gördükleri ve sorumluluklarını yerine getirdiklerini düşündükleri ya da yetiştirmek istedikleri öğretmenlerin bu nitelikleri taşıyıp taşımadıkları konusunda yeterince duyarlı olmadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Öğretmen Tutumları. "Öğretmen Tutum Ölçeği", öğretmen, öğretmen adayları ve öğretim elemanlarının toplumsal ve mesleki kimliği ile öğretmenlik mesleğine bakışlarını saptamaya yönelik beş seçenekli kırk maddeden oluşan bir ölçek olarak hazırlanmıştır. Ölçeğin güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları üç bini aşkın öğretmen, öğretmen adayı ve öğretim elemanlarından elde edilen veriler üzerinden yapılan çalışmalar ile sınanmıştır. Faktör analizi sonuçları ölçeğin dört alt-boyutuna işaret etmiştir. Ölçeğin bir alt-boyutu olumlu öğretmen tutumlarını diğer üç boyutu ise olumsuz tutum, görüş ve inançları göstermektedir. Bu alt boyutlar şunlardır: "mesleki sorumluluk ve ayrımcılık" (boyut 1), "insancıl düşünsel yaklaşım" (boyut 2), "öğrenci ve öğrenmeye karşı tutum" (boyut 3) ve "mesleğe karşı tutum" (boyut 4).

Bu çalışmada öğretmen, öğretmen adayı, öğretim elemanı ve lise öğrencilerinin öğretmenlerin toplumsal ve mesleki kimliği ile öğretmenlik mesleğine bakışlarını saptamaya yönelik beş seçenekli, kırk maddeden oluşan bir ölçek hazırlanmıştır. İlk olarak çalışmaya katılanların tümünün tutum ölçeğindeki maddelere verdikleri yanıtların yüzde olarak dökümü yapılmış ve çıkan sonuçlar irdelenmiş, daha sonra öğretmenlik mesleği ile ilgili tutumları ölçmek için geliştirilen ölçeğin kırk ayrı maddesi faktör analizine tabi tutularak, dört ayrı temel boyutta çözümlenmiştir.

Çizelge 62'de de açıkça görüldüğü gibi öğretmenlik mesleğine ilişkin ifadelere katılma, katılmama ya da kararsız kalmayla belirlenen kimi tutumlar beklenenden ve arzu edilenden oldukça farklı çıkmıştır. Kimi maddelerde düşündürücü, şaşırtıcı yön ağırlık kazanırken, kimilerinde eğitim ve okul ortamının en temel inanç ve belirtilerinin çok az kabul görüp desteklenmediği ortaya çıkmıştır. Örneğin, öğretmenlik mesleği ile ilgili kazanılması gerekli değerlerden biri "öğrenci yeteneği iyi bir öğrenimle gelişebilir" inancıdır. Öğretmenlik mesleki biçimlenmesi için önemli olan bu konuya inanmayan öğretim elemanları (%18) ve öğretmenler (%20) vardır. Her dört grupta yüksek not almanın

öğrenmenin en iyi göstergesi olduğuna inanmayanların oranı çok yüksek olmakla birlikte (%76, "A,7ü, %80 ve %65) öğretim elemanları ve öğretmenler arasında "yüksek not almak öğrenmenin en iyi göstergesidir" diyenlerin oranı hiç de anımsanacak bir oran değildir (%18, %18, %12, %27).

Olumsuz koşullar altında umudunu kaybetmeyenler çoğunluktalar ama azımsanmayacak oranın (%24, 7(140, %26 ve %36) koşulların öğretmeni çaresiz bıraktığını ifade etmişlerdir. Öğrenci merkezli okul yapısı olmamakla birlikte ankete katılanların çoğunluğu öğrenciye güvendiklerini (17) belirtmişlerdir. Her dört grupta da büyük bir oran (%62, %50, %46 ve %54) öğrenci öğretmen ilişkisini profesyonel değil, duygusal bir ilişki olarak saptamışlardır. Yine "eğitim ortamında paylaşım ve işbirliğinin esas olduğu"nu büyük bir çoğunluk desteklemektedir. Öğretmenliğin "doğuştan gelen bir yetenek" olduğuna inananların yüksekliği (%32, %31, %25 ve %21) de şaşırtıcıdır. Ankete katılan dört grubun büyük bir çoğunluğu öğretmenlerin kendilerini sürekli yenilemesinin gerekli olduğuna inanmaktadır.

Yapılan analizlere göre, öğretmen, öğretmen adayı ve öğretim elemanları, alt boyutların her birinde farklılıklar göstermektedir (Çizelge 63-69). Öğretmenler ve öğretmen adayları benzer tutum sergilerken, öğretim elemanlarının daha fazla mesleki sorumluluk sahibi oldukları ve ayrımcılığa karşı daha duyarlı oldukları anlaşılmaktadır. Öğretmen adayları ve öğretim elemanlarının "insancıl düşünsel yaklaşım" (boyut 2) boyutunda benzer tutum sergilerken, öğretmenlerin diğerlerinden daha duyarlı tutuma sahip oldukları görülmektedir.

Kadın öğretmenler ve öğretim elemanlarının erkeklerden anlamlı derecede daha fazla mesleki sorumluluk sahibi ve ayrımcılığa karşı da daha duyarlı oldukları anlaşılmaktadır. Kadın öğretmen adaylarının erkek adaylara göre, mesleki sorumluluklarının daha yüksek, ayrımcılığa karşı daha duyarlı ve öğrenci ve öğrenmeye karşı daha olumlu bir tutum sergiledikleri görülmektedir.

insancıl ve düşünsel yaklaşım boyutunda (boyut 2) evli olmayan öğretmenler evli öğretmenlere göre anlamlı derecede daha olumlu bir tutum sergilemektedirler.

Öğretmen yetiştiren okullardan mezun olan öğretmenler, "insancıl düşünsel yaklaşım" (boyut 2), "öğrenci ve öğrenmeye karşı tutum" (boyut 3) ve "mesleğe karşı tutum" (boyut 4) boyutlarında öğretmen yetiştiren okullardan mezun olmayan öğretmenlere göre anlamlı derecede daha olumlu tutumlar sergilemektedir.

Yeni öğretmenler, 1. boyutta daha fazla deneyime sahip olan öğretmenlerden anlamlı derecede daha olumsuz bir tutum sahibidir. 1-5 yıl deneyime sahip olan öğretmenler, 6-10 yıl deneyime sahip olan öğretmenlerden "mesleğe karşı tutum" (boyut 4) boyutunda anlamlı derecede olumsuz yönde farklı tutumdadırlar. "Mesleki sorumluluk ve ayrımcılık" (boyut 1) boyutunda, 40-49 yaşlarındaki öğretmenler en olumlu tutuma sahip olurken 30 yaşından küçük öğretmenler ise en olumsuz tutum sergilemektedirler. "Öğrenci ve öğrenmeye karşı tutum" (boyut 3), ve "mesleğe karşı tutum" (boyut 4) boyutlarında 30-39 yaş grubundaki öğretmenlerin diğerlerinden daha olumlu bir tutum içinde oldukları görülmektedir.

Alan ile ilgili bilgileri yakından takip eden öğretmenlerin hem "mesleki sorumluluk ve ayrımcılık" hem de "öğrenci ve öğrenmeye karşı tutum" boyutlarında, alanla ilgili bilgileri yakından takip etmeyen öğretmenlere göre anlamlı derecede olumlu tutum içinde oldukları görülmektedir.

Tutum ölçeğinin tüm alt boyutlarında mezun olunan lisenin anlamlı bir fark yaratmadığı görülmüştür. Ancak, imam hatip lisesi mezunları ile mesleki-teknik lisesi mezunlarının "mesleki sorumluluk ve ayrımcılık" (boyut 1) boyutundaki tutumları diğer lise mezunlarından daha olumsuzdur.

YÖK ve Yeniden Yapılanma. Öğretim elemanları, YÖK'ün eğitim fakültelerini yeniden yapılandırmasıyla ilgili olarak, pedagojik formasyona (uygulama, staj ve mesleki derslere) önem verilmesini ve tüm eğitim fakültelerinde ortak program ve uygulamalarla bir standart oluşturulmasını en çok benimsedikleri konu olarak belirtirken, bu grubun içinde, yeniden yapılanmaya ilişkin hiçbir düşüncesi/bilgisi olmayanların bulunması düşündürücü olmaktadır.

Öğretmen adaylarının dörtte birden fazlasının yeniden yapılanma konusunda hiç bir bilgisi olmaması, bu adayların mesleklerini ilgilendiren böylesine önemli bir konuda ya bilgilendirilmedikleri ya da bu konuya karşı duyarsız kaldıkları anlamını taşımaktadır. Diğer yandan, öğretmen adaylarının bir kısmının, "YÖK kaldırılmalı, YÖK tepeden inme kararlar alan ve uygulayan baskıcı tutuma sahip, YÖK'ün uygulamaları haksız ve eşitsiz" gibi YÖK'e karşı olan genel tavır ve görüşlerini yansıtan yanıtlar vermeleri dikkati çekmektedir. Öğretmen adaylarının iletildiği görüşler arasında, kuru bilginin ön planda okluğu, eğitim fakültesi mezunlarının daha da kötüleştiği, YÖK'ün eğitim felsefelerini bilimin hizmetinden alıp, sermayenin hizmetine sunduğu gibi görüşlerin bulunması, bu öğretmen adaylarının YÖK uygulamalarına karşı genel söylemelerini sergilemektedir.

Öğretmen adayı öğrencilerin YÖK'e ve uygulamalarına karşı olan yoğun olumsuz görüşleriyle kıyaslandığında, öğretim elemanlarının sadece yüzde 6 oranında YÖK'ün tepeden inme ve dayatmacı tutumunu benimsemediklerini belirtmesi, öğretim elemanlarının YÖK'e karşı genel bir olumsuz tavır sergilemediği şeklinde yorumlanabilir. Öğretim elemanlarının, YÖK'ün eğilim fakültelerini yeniden yapılandırmaya yönelik hiç benimsemedikleri konular olarak, programlara, yeniden yapılandırmaya ve öğretim elemanlarına ilişkin sorunları dile getirdikleri görülmektedir.

Anketle İlgili Yorumlar

Ankete yazılanlar, öğrencilerden, öğretmen adaylarına, öğretmenlere ve öğretim elemanlarına doğru giderek artan bir biçimde bezginlik ve umutsuzluk olduğunu duyumsatmaktadır. "Sırf başkalarına muhtaç olmamak için bu işi yapıyorum" diyenler vardır.

"Yararlı olabileceğini düşündüğüm anlamlı, başarılı bir anket. Ancak, (eğitimci anketindeki) 103 ve 121. sorular arasındaki öğretmenlik programlarında neden "sanat eğitimi" yok;" gibi haklı eleştirileri olanlar ve "sorular basit, anlamsız ve sınırlendirici, okumaya değmez; böyle anket olmaz" deyip anketi yerler olduğu gibi, aşağıda görüleceği üzere, anketi destekleyenler, değişik önerilerde ve uyarılarda bulunanlar, dert yananlar, kimi gerçekleri dile getirenler ve araştırma amacını aşan beklentileri dile getirenler de vardır.

Öğretmen ve öğretim elemanlarının yorumlarından örnekler (ankette yazılı olduğu gibi buraya alınmıştır):

- Eğitim hakkında öğretmenlerin görüşlerinin alınması, ona artık saygı duyulduğunu gösteriyor.
- Kağıt üzerinde kalmasın bir şeyler değişsin.
- Yıllar önce yapılması ve araştırılması gerekirdi. Belki toplum bu kadar bozulmazdı.
- Öğretmenler kırsalda toplumdan kopuk.

- Perukla ders yapılır mı? Cuma namazı için ders bırakılır mı?
- Öğretmen yetiştiren okullar ile bütün ilköğretim ve ortaöğretim kurumları arasında bir iletişim ve bilgi akışı oluşturulmalıdır.
- Sendikalar, öğretmenler arasında rant vasıtası, politik ve stratejik arena olarak görülmemelidir.
- Üniversite dersleri ile okul dersleri paralel olmalıdır.
- Öğretmenlik mesleği bir devlet okuluna giren kimsenin 25 yıl sonra aynı bilgilerle emekli olabildiği bir kurum olmaktan çıkarılmalıdır.
- Sonuçlar bakanlığa mutlaka ulaştırılmalı.
- Ankette yer alan konuların doğru teşhis edilmesini ve sorunların çözüm için bir başlangıç olmasını diler, diğer üniversitelerdeki öğretim elemanlarına sonuçlar konusunda bilgi vermenizi öneriyorum.
- "Nitelikli öğretmen eğitimi" konusunda faydalı olacağını düşünüyorum. Umarım bu eğilimin nasıl verilmesi konusuna ilerde ışık tutacak bir çalışma olur.
- Geçmiş yıllarda verilen (birkaç aylık) formasyon eğitimini onaylayıp onaylamadığıma ilişkin bir soru yok.
- Doğruların ortaya çıkması açısından uyguladığınız ankete teşekkürler.
- Bu ankete yaklaşık yarım saatimi verdim. Titizlikle doldurdum. Anketin sonuçlarını mutlaka anketi dağıttığınız insanlara ulaştırın. Zira sizin bir farkınız olmalı,
- Anket sonuçları dikkate alınacaksa önemlidir. Yoksa bir formalitenin tamamlanmasından öteye geçemez.
- Eğitimin en önemli parçası öğretmen yetiştirilmesi, geliştirilmesi hiç yok gibi, kişinin kendisine kalmış. Atatürk Türkiye'sinin ayıbı.

Öğretmen adaylarından yorumlar:

- Öğrenim görülen kurum veya kurumlar ortaokul veya lise eğitiminin bir devamı gibi görülmekte fakat üniversite artık kişiye bir şey öğretmenin değil kişinin nasıl düşüneceğinin ve bu düşüncelerin nasıl aktarılabilceğinin anlatıldığı bir yer olmalı.
- Öğrenciyi monotonluktan ve ezberci anlayıştan sıyırıp, öğrendiklerini içselleştirebildiği ve davranışlarına yansıtılabileceği öğrenme şekillerine yönelinmelidir.
- Akademik ve bilimsel eğitimin yetersizliği, bireyde de merak ve heyecan uyandırmaması ve araştırma ruhu katmaması öğretim ortamını verimsiz kılan bir eksikliklerdir.
- Öğretim elemanlarının seçilmesi torpille değil sınavla olması bir çok sorunun düzelmesine yardımcı olabilir.
- Öğretim elemanlarının yanlı tutumları, öğrenci kayırmaları öğrenciler arasında gruplaşmalara, ilişkilerin kopmasına, öğretim elemanlarına önyargılı yaklaşım şeklinde kendini gösteriyor. Önyargılı yaklaşım şeklinde kendini gösteriyor. Önyargılı yaklaşım bir öğretim elemanının dersi de öğrenciler açısından verimli geçmemektedir.
- Bulduğumuz eğitim ortamı hem teorik hem de pratik olarak öğrenciyi tatmin edecek seviyede değil. Bilimsel ve sosyal, kültürel açıdan öğrenciyi yönlendirecek etkinliklerin az olması yüzünden üreticilik rolünü iyi yapmamasına neden oluyorlar.
- Özgür üniversiteler olmadan özgür ülke olmaz. Eğitim ve öğretimde de bilimsel ilke ve ahlak temel olmalıdır.

Öğrencilerden yorumlar:

- Yazdıklarım bu şeyleri değiştirecek mi? Lütfen yapılan değişikliklerden bizleri haberdar edin.
- Bir ülkenin gelişmişlik düzeyini öğrenmek istiyor iseniz o ülkede eğitime, eğitimcilere ve eğitilenlere verilen değeri, onlara ayrılan süreyi ve onların kendilerini geliştirebilecekleri ortama bakınız.
- Ankette güzel sorular vardı. Biz de cevapladık. Ama bunu birçok kez doldurduk ama hiç bir seferde bir faydasını gördüğümü düşünmüyorum. Anlaşılan bu anketler öylesine yapılıyor ve kayda değer alınmıyor. Önemli olan öğrencilerin belirttiği bu sorunları belirlemek ve çözüm üretmektir. Anketlerde hiç eğitim sistemiyle ilgili bir soruyla karşılaşmadım. Bu da üzücü bir gerçektir. Çünkü mevcut bulunan eğitim sisteminin bölgesel bir sistem olduğu açıkça ortadadır. Böyle bir sistemle de eğilimde eşitlikten, bir düzenden söz etmeniz bile olanaksız görülüyor. Yalnız bu sorun değil başka birçok sorun için de anketler yapılır ve kayda değer alınır sevindirir. Ancak eğitim sistemi üzerinde çok iyi bir şekilde durulmalıdır diye düşünüyorum. Adil bir eğitim herkesin hakkı.
- Anketi çöpe atmayın. OKUYUN. Farkı bulun.
- Müdür yardımcısının kızlara ilgi duymaması gerekir.
- Öğretmenin bizlerin önünde sigara içmemesi gerekir.
- Ayırım yapmamalıdır. Öğrenci, üstü başı pis diye yargılanmamalıdır.
- Öğretmensizlikten Türkiye'nin ne hale geleceğini düşünmemiz lazımdır.
- Bence çok uzun bir anket, ileriye yönelik düşünceler içindeyim. Öğretmenlik konusunda ama sanırım bu ankette her şeyi anladım. Öğretmenlik gerçekten çok kutsal bir meslektir. Herkese tavsiye etmeme gerek yok. Gelecek nesillere bir şeyler öğretmek kadar güzel bir şey yoktur.
- Öğrenciyi İslam'a yönelmeli.
- Ortaokul ve liselerdeki öğretmenlerin yapmaları gerekenin tam tersini yaptıklarını düşünüyorum. Ergenlik dönemindeki öğrencilerin ne kadar alıngan ve depresif olduğunu biliyoruz değil mi? ben buna 2. çocukluk dönemi demek istiyorum. Daha çok sevgiye (çok yumuşak oldu) daha çok ilgiye ihtiyaçları yok mu? Peki öğretmenler neden bu kadar kırıncı, umursamaz ve ilgisiz. Tamam hepsi değil ama çok fazlası böyle.
- Vallahi ne diyelim çok iyi bir şey yapmışsınız. Fakat bu saatten sonra ne okulun ne de hocaların değişeceği var. Bu devran böyle döner gider. Ama yine de bizleri birilerinin düşünmesi bizi çok mutlu etti.

Öğretmenlik Mesleğini Seçenler

Öğretmenlerin yüzde 24'ü ile eğitim fakültesinde okuyan öğrencilerin yüzde 25'inin, daha önceden öğretmen olmayı düşünmediği halde, ÖSS sonuçlarına bakarak bir öğretmenlik alanını seçmesi, eğitim sisteminin genel durumu ve özellikle öğretmenlik mesleği ve işlevi açısından düşündürücü bir olaydır. Üniversite sınavına girenlerin bir bölümünün, sınava hangi alanda okuyacağı kararını vermeden girdiğini ya da daha önceden bir karar vermişse de ÖSS sonuçlarının bu kararını değiştirdiğini göstermektedir. Bu arada, üniversite başvurularında ilk sıralarda öğretmenlik alanlarını seçenlere 13-14 yıldır burs verilmesine karşın, öğretmen olmuş ya da olacak olanların dörtte birinin bu durumda olması da, (öğrenci açısından gerçekçi bir yaklaşım olsa da) öğretmen yetiştirme açısından istenmeyen bir durumdur. Öğretmenlik alanlarının gönülsüzce seçilmesi durumu, geçmiş deneyimlerle karşılaştırıldığında öğretmen yetiştirme konusunda bir başka olumsuzluğu yansıtmaktadır. Geçmişle, yoksulluk nedeniyle ve başka umarı olmadığı için küçük yaşla öğretmenlik alanlarına girenler,

öğretmen yetiştirme sürecinde "öğretmenlik" kimliği, bilinci ve yeteneği kazanabilmiştir. Bugünkü durumda, üniversiteye gelene kadar öğretmen olmayı düşünmemiş kimselerin ÖSS sonucuna göre öğretmenliği seçmesi, eğitim fakültesi programlarının niteliği (öğretmen yetiştirmenin yalnız formasyon dersleri ile sınırlanması; ortaöğretim alan öğretmenliğinde, öğrencilerin 3,5 yıl ya da 4 yıl fen-edebiyatta okuduktan sonra eğitim dersleri alması; fevedebiyat mezunlarının formasyon dersleri ile yüksek lisanslı öğretmen yapılması; ilahiyat ve açiköğretim fakültelerinde öğretmen yetiştirilmesi) ile birlikte düşünülüğünde, adayın, öğretmenlik kimliği kazanmadan eğitim fakültesinden mezun olması olasılığını artırmaktadır.

Sınırlılıklar

Bu araştırmada, deneklerin anket sorularını içtenlikle yanıtladıkları varsayılmıştır. Anket uygulaması profesyonel kişiler yerine, bu işi gönüllü olarak yapan Eğitim Sen üyeleri aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Kimi fakültelerde anket uygulanamaması dışında, pek çok yörede de, çeşitli nedenlerle anket uygulama yönergesine bağlı kalınamamıştır. Bu durum, örneklemin temsil niteliğini azaltmıştır.

Sonuç

Bu araştırmada hiç beklenmedik ve de çok önemli bir dar boğaz yaşanmıştır. Araştırına örneklemine giren ve eğitim fakülteleri içinde en gelişmiş fakülteler arasında yer alan kimi fakültelerde, anket uygulaması yapılamamıştır. Bir fakültede yapılan uygulama, ancak aylar sonra bu raporun yazımının son günlerinde tamamlandığından değerlendirmeye alınamamıştır. Kimi fakülteler, YÖK'ten izin alınmamış olmasını bir bahane olarak kullanmış; kimileri, araştırmanın Eğitim Sen tarafından desteklenmesi nedeniyle bu uygulamaya etkin ya da edilgen olarak bir tavır koymuş, anketlerdeki "Eğitim Sen desteğiyle ifadesini çıkarın, uygulayalım" diyenler olmuş; kimi fakültelerde yetkililerle bizzat konuşulmasına karşın bu engel aşılamamıştır.

Bu durumun yaşanması, anket bulgularının, en azından öğretmen adayı ve öğretim elemanları düzeyinde genellenebilirliğini zayıflatmaktadır. Ancak bundan da önemlisi, birer bilim yuvası olması gereken ve öğretmen yetiştiren fakültelerde çalışanların bu tutumudur. Bu tutum, Eğitim Sen'in laik, bilimsel ve demokratik eğitimi savunan kimliğini ilgili çevrelere yeterince tanıtamamış olması ya da bu çalışmanın Boğaziçi Üniversitesi'nden bir grup eğitimcinin yürütmesine duyulan tepkiden kaynaklanmış olabileceği gibi, bir öğretim elemanının ankete eklediği "öğretim üyelerinin farklılıklarını ortaya çıkarıp büyük altından güleceksiniz değil mi?" sorusundaki kuşkudan ve güvensizlikten de kaynaklanabilir. Kimi eğitim fakültelerinde anket uygulanamamasının nedenleri konusunda başka varsayımlar da üretilebilir. Ancak, gerçek neden bilinemese de, "öğretmen yetiştiren" ve "eğitim bilimi" ile uğraşan Türkiye'nin en güzide eğitim kurumlarında, böylesi tutumların yadırgandığı, düşünen insanlara "ne oluyor?" ya da "nereye gidiyoruz?" dedirttiği bellidir.

Anket uygulaması sonunda ortaya çıkan tüm bulgular, öğretmen yetiştirme konusunun eğitim sisteminin her boyutuyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Sorunun temeli öğretmen yetiştirme olunca, gündeme, YÖK, eğitim fakülteleri ve o fakültelerde çalışan öğretim elemanları gelmektedir.

Eğitim fakültelerinde okuyan öğrencilerin önemli bir bölümünün içinde yetiştikleri model hakkında bilgili olmaması, araştırma bulgularına göre ikinci sınıftaki öğrencilerle dördüncü sınıftaki öğrenciler arasında öğretmenlik tutumu açısından anlamlı bir fark bulunmaması, fakültelerde sürdürülen eğitimin sorgulanması gerektiğini göstermektedir. Fakülteler, insan gücü açısından da olumlu bir yerde değildir. Öğretim elemanları içinde yeni model konusunda, küçük bir grup olsa da,

düşüncesi olmadığını belirtenler vardır. Ancak, Çizelge 56'da sıralanan ve benimsendiği belirtilen kimi konulara bakıldığında, yeni yapılanma ile ilgili bilgisi olmayanların önemli bir sayıya ulaştığı anlaşılmaktadır. Örneğin, benimsenen noktalardan biri "yeni model ile öğretmenlerin yalnız eğilim laküllerinde yetiştiriliyor" olmasıdır. Oysa, YÖK yeni modelden sonra hem açıköğretim hem de ilahiyat fakültelerinde öğretmen yetiştirmeye başlamıştır. Bir başka konu, dekanların seçimle işbaşına gelmesinin yeni modelin olumlu yanı olarak görülmesidir. Oysa, ne dekanların seçimle gelme durumu yaygın bir durumdur ne de bunun öğretmen yetiştirme modeliyle ilişkisi vardır.

Ayrıca, öğretim elemanlarının yüzde 72'si, öğretmen yetiştirme konusunda ek bir öneride bulunmamış; yüzde 57'si, YÖK'ün öğretmen yetiştirme modeli ile ilgili olarak herhangi bir olumlu görüş ve yüzde 53'ü de bu konuda olumsuz bir görüş belirtmemiştir. Bütün bunların yanında, öğretim elemanları içinde YÖK'ün tüm eğitim fakültelerinde aynı programları benimseyenlerin varlığı ile en seçkin fakültelerin anket uygulamasından kaçınması, eğitim fakültelerinde çalışanların önemli bir bölümünün "öğretmen yetiştirme" konusuyla pek ilgilenmedikleri kuşkusuna yol açmaktadır. Bu ilgisizlik, YÖK'ün eğitsel olmayan pek çok uygulamasına eğitim fakültelerinden karşı bir ses gelmemesi durumunu açıkladığı gibi, öğretmen yetiştirme konusundaki darboğazın nedenini de, eğitim fakültelerinin yirmi yılda neden kendilerine özgü bir kimlik yaratamadıklarını da açıklamaktadır.

Bu araştırmada, öğretmen yetiştirme konusuyla ilgilenenlerin yararlanabileceği pek çok bilgi üretilmiştir. Ancak, öğretmen yetiştirme konusunun bel kemiği olan öğretim elemanlarından yeterince bilgi edinmek mümkün olmamıştır. Onlardan anket yoluyla bilgi toplanamadığına göre, öğretim elemanlarıyla bire bir görüşmeye dayalı niteliksel araştırmaların yapılması gereği ortaya çıkmaktadır. Bu araştırma ve beş yıl önce gerçekleştirilen öğretmen profili araştırması gibi, tüm ülkeyi içeren kapsamlı araştırmaların periyodik olarak yapılmasında da yarar görülmektedir.